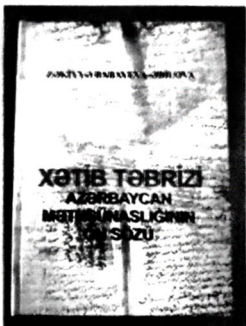

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun əməkdaşı fəlsəfə üzrə elmlər doktoru Zəkiyyə Babayeva-Əbilovanın "Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü" adlı dəyərli kitabı institutun Elmi Şurasının qərarı ilə "Elm və təhsil" nəşriyyatında çap olunmuşdur. Kitabın elmi məsləhətçisi f.e.d., professor Malik Mahmudov, elmi redaktoru və ön söz müəllifi akademik Rafael Hüseynov, rəyçiləri f.e.d., professor Kamandar Şerifli, f.e.d., professor Alda Qasimovadır.

Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü

Kitaba yazdığı "Karvanın gətirdiyi" adlı ön sözdə akademik Rafael Hüseynov görkəmli Azərbaycan alimi Xətib Təbrizinin Təbrizdən Şama uzanan ömür yolunu "Dərs" adlandıraraq, bu yola xüsusi bir baxış bucağından baxır və Zəkiyyə xanımın bu kitabın ardınca Tunisə gedən yolunu bu yola bənzərək, onun Xətib Təbrizinin əlyazmasını "çətinliklə də olsa mikrofilmə çıxardığını", bu əlyazmaya arxalanıb "Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü" adlı əsər yazdığını xüsusi vurğulayır və yazır: "Bu kitab vaxtilə həm özündən əvvəlki elmi irsə işıq tutmağa cəhd edərək "Şərh"-i yazan Xətib Təbrizinin, həm artıq XX yüzilin yetmişinci illərində ərəbdilli ədəbiyyatımızı və elmimizi - onillər və yüzillərcə bizə örtülü qalmış irsimizi həmininkiləşdirməyə istiqamətində daim minnətdar olmalı olduğumuz unudulmaz alimimiz Malik Mahmudovun xatirəsinə ehtiramın nişanəsidir.

Bu kitab həm sevindirir, həm də xam torpaq kimi qalmaqda olan nəhəng elm ərazisini, orada iş aparmalı olanların hətta yoxluq həddində azlığını yada salaraq narahat düşüncələr oyadır...". O, kitab haqqında öz qənaətlərini oxucularla bölüşərək, "Siz bu kitabda olanları da elə azərbaycanlı sayaraq oxuyun" deyə məsləhət verir.

Zəkiyyə xanım kitabı Əlyazmalar institutunun sabiq direktoru, f.e.d., professor, Əməkdar Elm xadimi Cahangir Vahid oğlu Qəhrəmanovun əziz xatirəsinə ithaf etmişdir.

Kitabın "Giriş"ində İslamın inkişafı bir sıra xalqların həyatında köklü dəyişikliklərin baş verdiyini qeyd edən Zəkiyyə xanım müsəlman xalqlarının ədəbi irsinin tədqiqində də bunun hiss edildiyini bildirir və tarixçi İbn Xəldunun, Əlyazmalar İnstitutunun sabiq direktoru, f.e.d. Məmməd Adilovun, f.e.d., professor Əziz Mirəhmədovun, f.e.d., professor Malik Mahmudovun fikirlərinə istinad edir, əlyazmanı necə əldə etdiyindən danışır və yazır: "Bakıya qayıtdıqdan sonra ərəb ədəbiyyatı müəllimim, professor Malik Mahmudovla məsləhətləşdim və Xətib Təbrizinin Azərbaycanca indiye kimi tədqiqatda cəlb olunmamış "Şərhu-İxtiyaratil-Mufaddal" əsərini diplom işi kimi araşdırmağı qərara aldım. Mövzunu işləyərkən əsərin cüzi bir hissəsindən istifadə edilmişdi. Hal-hazırda təqdim olunan "Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü" ünvanlı monoqrafiyada müəllifin dövrü, həyat və yaradıcılığı ilə, o cümlədən, bir elm sahəsi kimi mətnşünaslığın tələblərinə uyğun olaraq "Şərhu-İxtiyaratil-Mufaddal" adlı əsərinin əlyazma və çap nüsxələri ilə bağlı məlumat və dəlillər genişləndirilmiş, Tunisin Milli Kitabxanasında mühafizə olunan əlyazmasının avtoqraf nüsxəsi araşdırılaraq elmi-paleoqrafik xüsusiyyətləri, antologiyaya daxil edilmiş şairlərin, eləcə də qəsidələrinin sayı müəyyənləşdirilmiş, onların dini-etiqadi baxımdan təsnifatı aparılmışdır".

Müəllif burada bir neçə ərəb antologiyasından və Azərbaycanda qələmə alınmış təzkirələrdən, klassik ərəb ədəbiyyatının tədqiqindən söz açır, bu sahədə sanballı araşdırmalar aparan həm xarici, həm də Azərbaycan alimlərinin adlarını qeyd edir.

Əsərin "Antologiyaların tərtib edilməsi və ilk antologiyalar" adlanan I fəslinin I bölümündə "Antologiyaların

tərtibi ənənəsi, ilk ərəb antologiyaları və azərbaycanlı müəlliflərin antologiyaları"ndan bəhs açan tədqiqatçı VIII-IX əsrlərdə antologiyaların tərtibinə başlanıldığını, cahiliyyə dövrü şairlərinin əsərlərinin toplandığı "Əl-Muəlləqat", "Əl-Mufaddaliyyat", "Əl-Əsmaiyat" antologiyalarını qeyd edir, Əl-Mufaddal əd-Dabbinin "Əl-Mufaddaliyyat" antologiyasını şərh edənlər arasında Xətib Təbrizinin görkəmli yer tutduğunu vurğulayır.

II bölümün I hissəsində Əl-Mufaddal əd-Dabi haqqında, II hissəsində antologiya və ona yazılmış şərhlər haqqında məlumat verilmişdir.

Əsərin "Xətib Təbrizi və onun "Əl-İxtiyarat"a yazdığı şərh" adlanan II fəslinin I bölümündə "Xətib Təbrizin həyat və yaradıcılığı" haqqında geniş məlumat verən müəllif II bölümündə "Xətib Təbrizinin "Əl-İxtiyarat"a yazdığı şərh, onun əlyazma nüsxələri", tekstoloji, paleoqrafik və orfoqrafik xüsusiyyətləri"ndən söz açır, nüsxələri müqayisə edir, nüsxə fərqlərini diqqətə çatdırır və yazır: "Xətib Təbrizinin "Əl-Mufaddaliyyat"a yazdığı şərh ərəb ədəbiyyatı, o cümlədən Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi üçün son dərəcə əhəmiyyətli bir mənbədir. Hər şeydən öncə ona görə ki, şərhçilik ədəbiyyatın, o cümlədən tənqidi fikrin, eyni zamanda mətn tərtibatının inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir". Tədqiqatçı Xətib Təbrizinin ədəbiyyat bilicisi olmaqla yanaşı, həm də dövrün ən güclü dilçisi olduğunu, klassik əsərlərin ölçü və qaydaları ilə bərabər leksik-qrammatik mənalara da izah etdiyini diqqətə çatdırır.

Əsərin "Şərhu-İxtiyaratil-Mufaddal"a daxil edilmiş şairlərin etiqadi baxımdan təsnifatı" adlı III fəslində yəhudilərdən Samuel bin Adiyə və Əl-Hasin bin əl-Humam bin Rabia bin Sə'd, xristian şairlərdən Abdul Məsih bin Asalə əş-Şeybani, Alqəmə əbi Abdə ən-Niman bin Eys Əhədsi, Cabir bin Xənsin Huni ət-Tağləbi, Əl-Haris bin Hillizə əl-Yəşkəri bin Məkrüh bin Abdullah, muxadram şairlərdən Əl-Muxəbbəl əs-Sədi, Yəzid bin Ambu bin Vaillə bin Ənəs bin Abdullah bin Abdi Şəms, Rabia bin Maqrum əd-Dabbi, Suvid bin Əbi Kahil əl-Yəşkuri, Əbul-Qeys bin əl-Əslət əl-Ənsari, Abdullah bin Anmə əd-Dabbi, Auf bin Atiyyə bin Əmir əl-Həz bin Eymi bin Vadia ət-Teymi əl-Mudri, Əbu Zueyb əl-Hizli, Muzərrd bin Dirar bin Həzmilə bin Sənan əl-Məzani, Əl-Haris bin Valə əl-Cərmə, Məhriz bin Mukabər əd-Əbbi, Abdu Yağus bin əl-Haris əl-Harisi Seyyid Bənu əl-Haris bin Kəb, Abdə bin ət-Tabib, Məqqas əl-Aaizi, islam şairlərindən Mutməm bin Nəvira, Ər-Murar bin Munqaz, Cəbiha əl-Əşcayi, Şəbih bin əl-Bərsa, Səffah bin Bukeyr, Əmir bin əl-Əhtəm əs-Sədi, 41 nəfər digər dinlərə etiqadi olan və dinsiz şairlər haqqında məlumat verilmişdir.

Kitabın sonunda azərbaycanca və ingiliscə xülasə, azərbaycanca, türkçə, rusca, ərəbcə, farsca, ingiliscə ədəbiyyat və internet resursları siyahısı, şəxs və qəbilə, kitab, yer və təşkilat adlarının göstəriciləri və Xətib Təbrizinin əlyazmasından səhifələr, sənədlər verilmişdir.

Sona XƏYAL

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun böyük elmi işçisi